

Maidontuotannon laadunhallinta Selkokielen opetuspaketti

Vesikukka Vappu

**Kehittämishankeraportti
Joulukuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Vesikukka, Vappu	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 31	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Salainen saakka	
Työn nimi Maidontuotannon laadunhallinta – selkokieline opetuspaketti		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Ammatillinen erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Hirvonen, Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishankkeessa laadin ammatillisiin aineisiin liittyvää selkokielistä opetusmateriaalia erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle. Tuloksena oli opetuspaketti Elintarvikeraaka-aineen tuotannon laadunhallinnasta, jota voidaan hyödyntää sekä sidosryhmien tiedonjakamisessa että luonnonvaralan opiskelijoiden opetuksessa ja ohjeistamisessa. Aiheeksi valitsin maidon tuotannon. Opetuspakettiin voidaan liittää vierailukäynti, joka on elämyksellinen ja tuo toivottua vaihtelua jokapäiväiseen oppimiseen.</p> <p>Opetusmateriaalin suunnitteluvaiheessa paneuduin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden taustoihin sekä oppimiseen. Kohderyhmältä saatujen haastattelujen ja kirjallisuuden pohjalta lähdin suunnittelemaan opetusmateriaalia. Tuloksena olivat piirretyt kalvot teksteineen sekä opettajan tietopaketti.</p>		
Avainsanat (asiasanat) elämyksellisyys, erityistä tukea tarvitseva opiskelija, kehitysvammaisuus, maidontuotannon laadunvalvonta, opetusmateriaali, selkokieli, sosiokonstruktivismi		
Muut tiedot Opettajan tietopaketti		

Author(s) Vesikukka, Vappu	Type of Publication Development project report	
	Pages 31	Language Finish
	Confidential Until _____	
Title Quality checking of milk product – teaching materials in simplified language		
Degree Programme Vocational Teacher Education/Student Counsellor Education/Special Needs Teacher Education		
Tutor(s) Hirvonen, Maija		
Assigned by		
Abstract <p>In my development project I formulated teaching material in simplified language. The theme is “Quality checking of milk product” where I want to present some professional elements of agriculture for students with severe learning difficulties. In addition to the material a visit to a farm is recommended.</p> <p>Before starting the development project I oriented myself on the backgrounds of the students with learning difficulties and with literature and interviews. After that I prepared teaching material which included transparencies, leaflets and a teacher`s guide.</p>		
Keywords learning difficulties, students with special needs, vocational education		
Miscellaneous Teacher`s guide		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
2 TOISEN ASTEEN KOULUTUS ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVILLE	3
3 OPPIMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	4
3.1 Oppimisvalmiudet.....	4
3.2 Kehitysvammaisuus.....	6
3.3 Alisuoriutuminen.....	8
3.4 Kommunikointi ja vuorovaikutus.....	9
3.5 Motivaatio- ja tunnetekijät.....	9
3.6 Oppiminen osana kuntoutusta.....	11
3.7 Eettisyys.....	12
4 OPETUSMATERIAALILLE ASETETUT TAVOITTEET JA EDELLYTYKSET	13
4.1 Selkokieli.....	16
4.1.1 Selkokielisen tekstin periaatteita.....	17
5 OPETUSMATERIAALIN TOTEUTTAMINEN	18
5.1 Ryhmään tutustuminen.....	18
5.2 Opetusmateriaalin laatiminen.....	18
5.3 Orientaatiotuokio erityisammattikoululla.....	19
5.4 Opintokäyntimaatilalle.....	20
5.5 Opitun kertaus erityisammattikoululla.....	20
6 POHDINTA	21
LÄHTEET	26

1 JOHDANTO

Ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille on olemassa hyvin vähän valmista opetusmateriaalia. Tavanomaiset opetusmateriaalit eivät sovellu näille opiskelijoille, sillä ne sisältävät muun muassa runsaasti tekstiä ja osaksi monimutkaisia kuvioita. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillisen oppimateriaalin laadinta jää opettajien vastuulle.

Lähdin kehittämishankkeessani laatimaan erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille opetuspakettia elintarvikeraaka-aineen laadun hallinnasta maataloilla, keskittyen maidon laadun valvontaan. Opetuspaketti sisältää selkoilmaisullista teksti / kuvamateriaalia, dvd - levyn sekä opettajan tietopaketin. Erityistä tukea tarvitsevien ja varsinkin hahmotushäiriöisten opiskelijoiden ohjauksessa painotetaan usein tietyn ohjatun työvaiheen tekemistä työpaikoilla. Kokonaisuusajattelu on kuitenkin tärkeä elementti opiskelussa ja työpaikoilla. Taustatietojen esilletuominen auttaa hahmottamaan kokonaisuuksia ja ymmärtämään eri sidosryhmien merkityksen.

Kehittämishankkeeseen liittyi myös opetustuokio, joka suunniteltiin yhteistyössä erityisammattikoulun catering- alan opettajan ja ohjaajien kanssa. Opiskelijoina olivat erityisammattikoulun catering- alan ensimmäisen vuosikurssin oppilaat. Osaksi opetustuokiota sisällytimme vierailun maatilalla. Käytännön maatilalla oli mahdollisuus näyttää, millaisilla välineillä maidon tuottaminen sekä laadun valvonta tapahtuvat. Samalla oli mahdollisuus tutustua eläimiin. Vierailulla elävien eläinten läheisyyteen haettiin pedagogisesti kirjoitetun tiedon vahvistamista mielikuvilla, jotka syntyvät elämyksellisestä kokemuksesta. Oppimisympäristönä tutustumiskäynti tuo mahdollisuuden välittömään keskusteluun opiskelijoiden kanssa yksilönä. Näin on mahdollista päästä lähelle opiskelijaa lyhyenkin opetustuokion aikana. Tämä luo hyvän pohjan teoreettisen tiedon omaksumiselle.

2 TOISEN ASTEEN KOULUTUS ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVILLE OPISKELIJOILLE

Suomessa oppivelvollisuus käsittää vain peruskoulun, ja näin ollen toisen asteen koulutukseen ei ole kenenkään pakko osallistua. Koulutuksellisen tasa-arvon periaatteen mukaisesti erityistä tukea tarvitseville henkilöille on annettu mahdollisuus kouluttautua myös toisella asteella. Jokaisella on oikeus osallistua peruskoulun jälkeiseen koulutukseen, ja ammatillisen koulutuksen lähtökohtana ovat ammattiin opiskelevan henkilön yksilölliset edellytykset, tarpeet ja päämäärät. Tasavertaisena ja tasa-arvoisena eläminen nyky-yhteiskunnan jäsenenä on tärkeää yksilön hyvinvoinnin ja elämänlaadun kannalta. (Mänty 2000.)

Erityisammattikoulujen ammatillisen erityisopetuksen päämääränä on tukea opiskelijoiden integroitumista yhteiskuntaan mahdollisimman monipuolisesti. Yksilöllisyyttä ja joustavuutta korostetaan, ja ne ovatkin olleet avainsanoina jo kauan ennen kuin niitä on korostettu muiden ammatillisten koulutusten tavoitteissa. Ammatillisen erityisopetuksen tarkoituksena on tukea niitä opiskelijoita, jotka vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsevat erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja. Erityisopetuksella pyritään mahdollistamaan kaikille työllistymistä tukeva ammatillinen koulutus. Tähän päämäärään voidaan päästä tarpeen mukaan mukauttamalla ammatillisia tutkintovaatimusten tavoitteita ja opiskelijalle voidaan tarjota yksilöllisiä tuki-, oppilashuolto- ja kuntoutuspalveluja. Työelämään pääsyä mahdollistetaan yhdistämällä koulutukseen elämänhallintaa ja työkykyä parantavia toimia, esimerkiksi kuntoutusta, ohjattuja työnhaku- ja valmennuspalveluja sekä työkokeiluja. Kehitysvammaisen työllistymisessä on erittäin tärkeää se, että hän saa perusteellisen koulutuksen tiettyyn, rajattuun työtehtävään. (Daavittila & Mänty 2001; Mänty 2000.)

Tavanomaisessa ammatillisessa oppilaitoksessa tarjotaan erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle integroitua opetusta tavanomaisen oppilasryhmän mukana. Jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä

koskeva suunnitelma (HOJKS), jossa määritellään opiskelijan tarvitsemat yksilölliset tukitoimet, kuten opetukselliset erityisjärjestelyt, tulkkipalvelut ja oppilashuoltopalvelut. HOJKS:n toimivuutta tulee seurata opiskelun edistyessä, ja siihen pitää tehdä tarvittaessa muutoksia. (Daavittila & Mänty 2001.)

Opiskelijan erityisopetuksen tarve määritellään oppilaitoskohtaisesti henkilöstön harkinnan ja opiskelijan sekä hänen huoltajiensa suostumuksen pohjalta. Erityisopetusta saavien opiskelijoiden rahoitus on yleisissä oppilaitoksissa noin 1,5-kertainen muiden saman alan opiskelijoiden rahoitukseen verrattuna. Tällä korotuksella kustannetaan opiskelijan tarvitsema lisäopetus, opiskelijahuoltopalvelut sekä muut tuki- ja kuntoutuspalvelut. Lisärahoituksen tavoitteena on asettaa erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle mahdollisuus kouluttautua, menestyä opinnoissaan sekä saavuttaa sellainen toimintakyky ja osaamisen taso, että hän voi elää mahdollisimman itsenäisesti yhteiskunnassa ja mahdollisesti myös sijoittua työelämään. (Daavittila & Mänty 2001.)

3 OPPIMISEEN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

3.1 Oppimisvalmiudet

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan tuen tarpeen syyt voivat olla moninaiset. Syynä voivat esiintyä mm. kehitysvammaisuus, neurologiset kehityshäiriöt tai kehityksen viivästymät ja virikkeetön varhaiskasvu ympäristö tai alisuoriutuminen.

Mielenterveydelliset ongelmat, joko yksistään tai yhdistettynä edellisiin ilmenemiin, voivat myös aiheuttaa tarvetta erityiseen tukeen oppimistilanteissa kaikissa elämänkaaren vaiheissa.

Kaikilla kuitenkin yksilön perimän, ympäristön ja oppimisen suhde on muuttuva. Jotkin perimän ilmenemät ovat hyvin pysyviä (temperamentti) kun taas toiset (muisti) voivat muovautua tilanteen mukaan. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Varhaislapsuuden merkitys kasvua ja oppimista tukevana elementtinä on tärkeä varsinkin kun on kysymys mielenterveyteen liittyvistä ongelmista. Kehittyäkseen

tasapainoiseksi normaalissa kehitysrhythmissä yksilö tarvitsee tasapainoiset lähtökohdat psyykkiseltä, biologiselta ja sosiaaliselta kannalta katsottuna. Ymmärtävässä hoivaympäristössä esimerkiksi biologista haurautta voidaan jonkin verran korvata vahvalla sosiaalisella ja psyykkisellä tuella. (Moilanen ym. 2004.)

Yhteisenä lähtökohtana kaikelle oppimiselle on itsetuntemus. Opettajan on hyvä tiedostaa millainen näkemys hänellä itsellä on oppimisesta ohjatesaan toisia ja opiskelijan on hyvä tiedostaa millainen oppija hän on. Erityistä tukea tarvitsevan oppijan on myös oivallettava miten hän omaksuu asioita. (Prashning 2006.) Yksilön itsearvostus säätelee sitä miten valmis hän on toimimaan oman elämänsä ohjaavana subjektina ja kokeilemaan uusia toimintamalleja. Itsearvostuksen heikkeneminen rakentaa jännitteen joka heijastuu ihmisen koko elämänprosessiin. Kokonaan itsearvostusta vailla olevan persoonan työskentelylle eri tilanteissa on ominaista toiminnan stereotypisyys; negatiivisen palautteen pelossa hän ei osaa toimia uudella tavalla. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Oppimisvalmiuksista puhuttaessa ei pidä unohtaa yhtä merkittävintä tekijää, joka toimii välttämättömänä toimijana tiedonsiirrossa. Tämä on sosiaalisuus. Olipa yksilö hiljainen vetäytyjä tai ryhmäpersoonana hän tarvitsee oppimiseen aina kaukupohjaa, jonka opettaja tarjoaa omalla persoonallaan. Voidaan puhua sosiokonstruktivismista, joka on sosiaalinen prosessi opetuksessa. Siinä hyödynnetään sosiaalista vuorovaikutusta ja asiantuntijaosaamista. (Kauppila 2007.)

Erityiskasvatuksessa on tavoitteena auttaa pedagogisesti poikkeavaa yksilöä kehittymään hänen omien resurssiensa mukaan. Päämäärän asettamiseksi on huomioitava, että kasvattaja on tietoinen yleisestä kasvuprosessin etenemisestä, yleinen kasvatettavaa ympäröivä yhteiskunnallinen arvomaailma on tiedostettu sekä selvitetty millaiset ovat yksilön inhimilliset kehityspyrkimykset. Henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa on kokonaisvaltaisesti mahdollista huomioida päämäärät joihin pyritään ja yksilölliset toimintatavat joilla ne on mahdollista toteuttaa. (Ahvenainen ym. 1994.)

3.2. Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan henkilöllä olevaa tämänhetkistä toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Olennaista kehitysvammaisuudessa on keskimääräistä heikompi älyllinen toimintakyky sekä kahden tai useamman adaptiivisen taidon rajoittuneisuutta. Adaptiivisia taitoja ovat mm. kommunikaatio, itsensä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Kehitysvammaisuus ilmenee ennen 18 vuoden ikää. (Ikonen 1999.)

Kehitysvammaisten oppimisessa on arvioitu olevan kahden tyypin vaikeuksia. *Rakenteelliset heikkoudet* tarkoittavat lähinnä lyhytkestoisen muistin heikkoutta, tarkkaavaisuuden sekä havaintokyvyn häiriöitä. *Prosessiheikkous* tarkoittaa aktiivisempia prosesseja, kuten kertaaminen, mieleen painaminen, mieleen palautus sekä metamuisti. Myös älykkyyden käyttötaitoa tarvitaan, sillä älykkyyden luonnehditaan kyvyksi suunnitella ja rakentaa toimintaa päämäärä mielessä. Tällöin pelkkä kapasiteetin olemassaolo ei riitä. Rakenteelliset ja prosessiheikkoudet ovat ongelmia, jotka opetus- ja oppimistilanteissa kaipaavat osakseen huomiota. (Ikonen 1999.)

Lukuisissa tutkimuksissa on todettu, että kehitysvammaisten suoriutuminen erilaisista tehtävistä on heikompi kuin ei-kehitysvammaisten. Vaikka kehitysvammaisille opetetaan oppimisen strategioita, he menestyvät silti huonommin kuin kronologiselta iältään verrannetut ei-kehitysvammaiset ja älykkyydeltään verrannetut vertailuryhmäläiset. Mikä tahansa strukturoitu opetusohjelma tai strategia sekä oikeiden vastausten ja oppimisen positiivinen vahvistaminen parantavat kehitysvammaisten oppimista ja muistia. (Ikonen 1999.)

Strategioiden käytön puutteellisuus näkyy muun muassa siinä, että kehitysvammaiset eivät kerta edistääkseen mieleen painamista eivätkä pysty vaiheistamaan ongelmanratkaisutehtävää. Heillä on vaikeuksia myös transferissä ja oivalluksen puutteessa, jolloin metakognitio ja metakognitiivinen tietous kehittyvät hitaasti. Henkilöllä on tällöin vaikeutta punnita aiempia suorituksiaan, ja opitun transferiä ei

tapahdu. Tarkkaavaisuus olisi myös hyvin tärkeää, sillä ilman sitä ei kehity tietoisuutta omasta suorituksesta. (Ikonen 1999.)

Kehitysvammainen henkilö, kuten kuka tahansa, voi kadottaa informaation missä tahansa oppimisprosessin vaiheessa. Kehitysvammaiselle erityisen ongelmallisia oppimistapahtuman vaiheita ovat vireytyminen, tarkkaavaisuus, tiedon syöttö ja tiedon taltiointi. On kuitenkin mahdollista, että kehitysvammaisen fyysinen muisti toimii normaalisti, eli ongelma olisi vain tiedon kategorioinnissa pienemmiksi osioiksi, lähinnä muistikapasiteetin käytössä. Toistot ovatkin hyvin tärkeitä tiedon selkiennyttämiseksi, jolloin informaation organisoituminen helpottuu. (Ikonen & Höylä 1999.)

Lisävammat vaikuttavat kehitysvammaisen henkilön koko kehitykseen. Lisävammojen vuoksi kehitysvammaisen saattaa olla vaikeaa jo lapsena hyödyntää kaikkea älyllistä kapasiteettiaan. Yleisimpiä lisävammoja kehitysvammaisilla henkilöillä ovat muun muassa puhe- ja äänihäiriöt, kielelliset häiriöt, aistivammat ja liikuntavammat. Lisävammat asettavat erilaisia vaatimuksia opetustilojen suhteen, tarvitaan monenlaisia apuvälineitä sekä jo tilojen pohjaratkaisujen tulee olla toimivia. Lisävamman/-vammojen vuoksi kehitysvammainen saattaa tarvita myös henkilökohtaisen avustajan. (Ikonen 2001.) Fyysisen ympäristön merkitys liittyy henkilön vammaisuuden ja ympäristön vuorovaikutukseen. Tehokas fyysinen ympäristö ei kuitenkaan takaa vammaisen henkilön sopeutumista, mutta sillä on todettu olevan suuri merkitys minä-käsityksen muodostumisessa. (Happonen 2001.)

Lisävammat huonontavat aina oppimisedellytyksiä. Mitä useampi lisävamma kehitysvammaisella opiskelijalla on, sitä huonommat oppimisedellytykset hänellä on. (Ikonen & Höylä 1999.) Kuitenkin on todettu, että kehitysvammaisen ainoa vamma liittyy ymmärrykseen. Kaikkien muiden häiritsevien lisävaikeuksien syy on hyvin usein huonossa ympäristössä. (Sipilä 2001.)

3.3. Alisuoriutuminen

Alisuoriutumisen käsite liittyy koulumenestyksen ja älykkyystekijöiden väliseen yhteyteen. Alisuoriutujalla koulusaavutukset jäävät alle älykkyys- tai kykytason. Yleensä alisuoriutuminen käsitetään ilmenevän tiedollisella alueella. Alisuoriutuminen ja oppimisvaikeudet ovat eri käsitteitä, vaikkakin niillä on yhteisiä alueita. Osa oppimisvaikeuksista kärsivistä oppilaista kuuluu alisuoriutujaryhmään. He ovat niitä, joiden oppimisvaikeus ei johdu älykkyystason heikkoudesta. (Annala 1986.)

Alisuoriutuminen on kouluissa ongelma, jota ei vielääkään tiedosteta riittävästi. Alisuoriutajat ovat lähellä riskioppilaan rajaa, josta ei ole pitkä matka opintojen kokonaan keskeyttämiseen. Nämä oppilaat eivät varsinaisesti ole diagnosoituja oppimishäiriöisiä, vaan he oppivat eri lailla kuin muut. Alisuoriutujan oppimisedellytyksiä ovat mm. liikkuminen tunnilla, monimuotoiset opetusmenetelmät, vapaa istumajärjestys, himmeä valaistus, kinesteettinen opetusaineisto, ei-autoritaariset opettajat, huomio oppilaan motivaatioon ja vaikeiden asioiden opetus keskipäivällä. Monimuotoisista opetusmenetelmistä ja alisuoriutumisesta voi hyvänä esimerkkinä olla matematiikan opetus. Oppilaan motivaatio matematiikkaa kohtaan lakkaa, mikäli hän toistuvasti törmää väärin tehtäväratkaisuihin. Himmeä valaistus on todettu levottomuutta vähentäväksi elementiksi; liian kirkkaat loistevalot stimuloivat liiaksi aivotoimintaa aiheuttaen levottomuutta. Kinesteettinen opetusaineisto tukee tekemällä oppimista, josta nämä oppilaat hyötyvät eniten. Opettajan persoona ratkaisee oppimisessa; yhdessä tekeminen opettajan kanssa tuo kuvan tasavertaisuudesta. Näillä oppilailla on korkea motivaatio siihen mitä he haluavat oppia; pitkäväteinen perusteiden jankkaaminen ei tue motivaation pysymistä. Vaikeat peruskysymykset kannattaa tuoda oppilaille esille tiettyyn aikaan vuorokautta ja aina niin että hänellä on motivaatio siihen asiaan. Ymmärtäessään perusongelman oppilaan mielenkiinto perusteiden oppimiseen lisääntyy. Tavallaan lähestytään opetettavaa asiaa väärinpäin. (Prashning 2006.)

3.4 Kommunikointi ja vuorovaikutus

Yksilön kokonaiskehityksen, sosiaalisten taitojen ja oppimisen edellytyksenä on vuorovaikutus- ja kommunikointitaitojen kehittyminen. Psyykkinen kehitys heijastuu myös vuorovaikutustaitojen kehitykseen. Lapsuuden monivivahteinen ympäristö edesauttaa minätietoisuuden ja itsetuntemuksen rakentumista ja sitä kautta vuorovaikutustaitojen kehittyminen vahvistuu. (Launonen ym. 2002.)

Vuorovaikutustaidot ovat olennainen osa oppimista. Oppimistilanteessa oppijan oma aktiivinen vuorovaikutus emotionaalisella, motorisella ja kognitiivisella alueella korostuu. Näin yksilön maailmankuva rakentuu hänen vastaanottaessaan tietoa ja tulkitessa sitä. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Koulutusprosessissa oppijan henkilöhistoria ja siihen liittyvät vuorovaikutustasot on huomioitava, niin että oppijalle voidaan rakentaa mahdollisimman toimiva opintosuunnitelma, joka tukee oppijan olemassa olevia vuorovaikutustaitoja ja edistää niitä. Opetuksen toteuttajalle on haasteellista kyseenalaistaa omaa toimintaansa ja huomioida opiskelijoiden muuttuvuus yhteiskunnan kehittyessä. Rutiininomainen toimintamallin toistaminen ei palvele opiskelijoiden tavoitteiden toteutumista. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Sosiokonstruktivistisessä oppimiskäsityksessä keskustelu on keskeisin oppimismenetelmä. Keskustelun ongelmana voidaan pitää suggestiivista ja manipuloivaa keskustelua. Opettajan rooli on rajata keskustelua ja suunnata sitä oikeille uomille sekä kannustaa hiljaisia opiskelijoita mukaan ilmaisemaan itseään. Pohdiskelleva ja näkemyksiä esittävä keskustelu, jossa oppijat pääsevät perusteltuun johtopäätökseen, on hedelmällistä opetuksessa. (Kauppila 2007.)

3.5 Motivaatio- ja tunnetekijät

Motivaation avulla ilmaisemme tarpeitamme ja halujamme kun pyrimme saavuttamaan asetettuja tavoitteita. Kun yksilö kokee jonkun toiminnan mielekkääksi, ja on

motivoitunut tavoittelemaan asettamaansa päämäärää, hän on valmis tekemään voimakkaita, pitkäkestoisia ponnisteluja asian hyväksi. Motivaatio ohjaa käyttäytymistämme ja se näkyy meidän valinnoissamme. Motivaatio selittää yksilön käyttäytymisen virittymisen, suuntautumisen sekä ylläpidon, ja se on tarpeen synnyttämän paineen ja kohteen vetovoiman yhdistelmä. Motivaatiolla siis tarkoitetaan kaikkia tietyn käyttäytymisen vaikuttimia. (Ikonen & Höylä 1999.)

Huumori on hyvä apulainen oppimisen motivoinnissa. Se on tärkeä työkalu opettajalle ja viestittää opiskelijalle opettajan eläytymistä hänen tilanteeseensa sekä tasavertaisuudesta. Huumori ei vie opettajan auktoriteettia oppijan silmissä vaan kertoo opettajan inhimillisyydestä ja kunnioituksesta oppijaa kohtaan. (Valkama 1998)

Opiskeiljan motivaatiojärjestelmään kuuluvat sekä arvot että tavoitteet. Opiskelija oppii niitä asioita jotka hän kokee tärkeäksi ja joita hän pystyy mielessään työstämään. Opiskelun alkuvaiheessa luodaan turvallinen luottamussuhde opiskelijan ja opettajan välillä niin että oppilas uskaltaa näyttää itsetuntonsa kannalta tärkeitä asioita. Opettajan tehtävä on kiinnittää tietoisesti opiskelijan huomio opittavan asian eri toimintoihin käyttäen hyväksi oppilaan motivaatiojärjestelmää. Opettajan ammattitaitoon liittyy valmius hallita oma alansa niin hyvin että hän pystyy huomioimaan erilaisista lähtökohdista tulevia opiskelijoita ja motivoida heitä heidän lähtötaitojensa mukaan. Opiskelijan aktiivitasolla on merkitystä oppimisen mahdollistajana. ”Kokeneet kasvattajat korostavat hyväntahtoisen ja turvallisen, mutta samalla jännittävän kiinnostavan ilmapiirin merkitystä hyvän kasvun perustana”. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Positiivisilla oppimis- ja tunnekokemuksilla on merkitystä opitun avuttomuuden ehkäisijänä. Opiskelija voi aiempiin negatiivisiin kokemuksiin perustuen päättää, ettei mikään toiminta kannata. Motivointi ja onnistuneiden oppimistilanteiden luominen on opiskelijan kannalta tärkeä osa itsetunnon rakentumista. Palaute tekemisestä, sellaisena kuin opiskelija sen kokee, on tärkeä tekijä motivoitumisessa. Selkeä oppilaan yksilöllisyyttä kunnioittava tavoiteasettelu motivoi oppimaan. Tavoitteiden toteutumiseen

valittavat keinot ovat osa motivaatiota. Opettajan ammattitaitoa on valita erilaisia keinoja, opetustekniikoita ja oppimisympäristöjä, tavoitteiden toteutumiseksi. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Sosiokonstruktivistinen motivointi sisältää oppimistavoitteiden merkityksen ymmärtämisen opiskelijalle eli se kannustaa ajattelemaan asioiden merkitystä. Opiskelijan tahtotilan selvittäminen on motivaation perusta. Kokonaistavoitteet on mielekästä jakaa osatavoitteisiin, jolloin niiden merkitys on usein oppilaille ymmärrettävämpi. Opiskelijalle on pystyttävä osoittamaan, että tavoitteiden toteutumisen myötä hän opiskelijana kehittyy ja saavuttaa kehittyvänä yksilönä mielihyvää onnistumisestaan enemmän kuin jonkin ulkoisen palkinnon vuoksi. Opettajan roolia asiastaan innostuneena kommunikoijana ei voida väheksyä tässä opetusmenetelmässä. (Kauppila 2007.)

Oppiminen ja motivaatio ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Motivaatio vaikuttaa sekä oppimisen määrällisiin että laadullisiin tekijöihin, ja erilaisissa tilanteissa opitut asiat ja niistä muotoutunut laajempi kokemus vaikuttavat motivaatioon. Motivaatio ja oppiminen eivät yleensä ole suorassa yhteydessä keskenään, vaan ne vaikuttavat toisiinsa välillisesti muiden tekijöiden kautta. (Ikonen & Höylä 1999.)

3.6 Oppiminen osana kuntoutusta

Eriyistä tukea tarvitsevan lapsen kuntoutus on kokonaisvaltaista kehitystä, jossa huomioidaan paitsi opiskelija, myös koko perhe. Pedagoginen kasvatusta jatkuu lähipiiriin tuella myös koulun ulkopuolella. Opiskelijan vahvuuksien ja heikkouksien todentaminen on tärkeä osa kuntoutusta ja pedagogista kasvatusta. Positiivisten oppimiskokemusten järjestäminen vahvuuksia huomioimalla saa aikaan hedelmällisen oppimisilmapiiriin, jossa heikompia osa-alueita on mahdollista myös kehittää. Mielekäs oppimisympäristö vaikuttaa opiskelijan tietojen ja taitojen kehittymiseen positiivisesti. Tällä on vaikutusta oppijan kehittymiseen myös muilla ongelmallisilla osa-alueilla, kuten psyykinen kehitys. Positiivisten oppimiskokemusten kautta lapsen epäonnistumisen noidankehä on

saatava katkeamaan. (Voutilainen 1998)

Kuntoutus rakentuu yksilön diagnoosin perusteella. Kun on tiedostettu teoreettiset päämäärät, pedagoginen oppiminen voidaan järjestää nuorta motivoivalla aiheella, joka innostaa oppimaan. Positiivisen minäkuvan luominen kuntoutuksessa on tärkeä päämäärä, joka vahvistaa erityisoppijan koko elämän hallintaa. Oppimistilanteen palautteella on suuri merkitys nuoren kokonaiskehityksessä. (Kivi 1998.)

3.7 Eettisyys

Ihmiskäsitys on eettisyyden perusta. Tähän liittyvistä periaatteista osallisuuden periaate velvoittaa huomioimaan erityistä tukea tarvitsevat kaikessa heitä koskevassa toiminnassa. Havaintokyvyn, taitojen ja kykyjen edistäminen monipuolisesti on osa erityistä tukea tarvitsevan oppimista. (Hautamäki ym. 2001.)

Erityiskasvatuksessa eettisyys ja hyväksytyt toimintakäytänteet ovat enemmän tarkastelun kohteena kuin tavanomaisessa kasvatuksessa. Opettajan, vanhempien ja koulun yleiset käsitykset oppijan parhaasta voivat olla ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi oppijan oikeuksien ja velvollisuuksien vaatimukset voivat aiheuttaa ristiriitoja. Erityistä tukea tarvitsevien kasvatustyössä eteen tulevien ongelmien ratkaisemiseksi ei ole olemassa suoraviivaista toimintamallia, ratkaisut perustuvat todennäköisyyksiin ja kasvattajan ammattitaitoon. Tiedon hakeminen ja yhteistyö ristiriitatilanteissa auttaa jaksamaan ja luomaan yhteisiä näkemyksiä. (Hautamäki ym. 2001.)

Opettajan rooli erityiskasvatuksessa on merkityksellinen. Erityistä tukea tarvitsevan ohjaustilanteessa opettaja on läheisessä vuorovaikutussuhteessa oppijaan. Vääryyden tekeminen oppijaa kohtaan on tällöin myös mahdollista, mikäli opettajan ihmiskäsitys ei ole selkeä. Opettajan ei tule lokeroida opiskelijoita heidän olemuksensa perusteella, vaan hänen on sitouduttava oppijan parhaaseen. Kaikilla erityistä tukea tarvitsevilla ei ole älyllistä vajaakuntoisuutta. (Hautamäki ym. 2001.)

Oma persoona on aikuisen kasvattajan tärkeimpiä työkaluja varsinkin erityistä tukea tarvitsevan opetuksessa. Tällainen nuori peilaa itseään vuorovaikutustilanteessa aikuisesta ja osaksi rakentaa minäkuvaansa sen peilin kautta. Aikuisen erilaisuutta hyväksyvä persoona kehittää nuoren minäkuva. (Lindqvist 2000.)

4 OPETUSMATERIAALILLE ASETETUT TAVOITTEET JA EDELLYTYKSET

Opetusmateriaalille asetetut tavoitteet ovat kehittyneet voimakkaasti viime vuosina. Valmiudesta omaksua, ymmärtää ja käyttää tietoa on tullut opetuksen keskeisimpiä kysymyksiä. Opettaja ja opetusmateriaalikeskeisestä opettamisesta on siirrytty oppijakeskeiseen oppimiseen, jossa opettajan ja opetusmateriaalin tehtävänä on oppimisprosessin ohjaaminen. Oppijan motivoituminen ja sitoutuminen oppimiseen yhdessä laadittujen tavoitteiden kautta nähdään yhä tärkeämpänä. Myös oppijan itseohjautuvuuden kaikinpuolinen korostuminen, avainkokemuksista oppiminen sekä elämyksellinen, kokonaisvaltainen ja ongelmakeskeinen oppiminen ovat tänä päivänä tärkeäksi katsottuja seikkoja. (Fadjukoff 1999.)

Opetustilanteessa tulisi pyrkiä siihen, että oppija itse on aktiivinen tiedon käsittelijä. Tiedot ja taidot tulisi opettaa kokonaisuuksina, joita oppija pystyy mahdollisimman hyvin soveltamaan myös koulun ulkopuolisessa elämässä. Oppiminen ja opetus pyritään yhdistämään oppijan omin silmin hankkimaan tietoon ja jokapäiväisiä arkihavaintoja hyödynnetään uusien asioiden ja tietojen oppimisessa. (Fadjukoff 1999.)

Opetusmateriaalilla voi olla pieni, mutta ratkaiseva merkitys oppimisen kokonaisvaltaisessa prosessissa. Opetusmateriaali tulisi nähdä laajana, koko oppijan ympäristön käsittävänä kokonaisuutena, sen sijaan että se olisi vain tietty, juuri opetustarkoitukseen tarkoitettu kirja, esine tai asia. Merkittävimmät oppimiskokemukset saattavat liittyä juuri arkisiin askareisiin tai elämän muutostilanteisiin. Oppimis- ja toimintaympäristön tarkoituksenmukaisuus luo oppimiselle pohjan. Ympäristön tulee antaa tilaa ja mahdollisuus tekemiselle, innostaa kokeilemaan ja tutkimaan sekä tarjota

esteettisiä kokemuksia. Konkreettisten fyysisten puitteiden lisäksi oppimisympäristöön kuuluvat ihmisten väliset suhteet, yhteistyö, työnjako ja vastuu, kaikkien kouluttautuminen ja kehittyminen, hallinnon joustavuus ja humaanius sekä toimintaa ohjaavat tavoitteet, sisällöt, välineet ja materiaalit. (Fadjukoff 1999.)

Opetuksen ja opetusmateriaalin tulee aina lähteä oppijan kyvyistä ja tarpeista, jolloin oppijan oppimisvaikeudet tulee huomioida. Hyvä opetusmateriaali ohjaa oppimisen eri vaiheissa oppijaa oikeaan suuntaan. Kehitysvammaisten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että opetusmateriaali on laadittava selkokielellä. Selko-opetusmateriaali tarkoittaa selkokielen lisäksi myös selkeää kuvitusta, taittoa ja ulkoasua. Äänitteiden ja videoiden tekemisessä tulee huomioida tekniikan mahdollisuudet tuottaa mahdollisimman helposti havaittavaa ja ymmärrettävää materiaalia. (Fadjukoff 1999.)

Selko-opetusmateriaalia laadittaessa tulee miettiä muun muassa seuraavia asioita:

- kohderyhmä tai oppija: ymmärryskyky, ikä, hahmotuskyky jne.
- tavoitteet: mitä oppijan halutaan oppivan
- kokonaiskuva: selkeä, laaja kokonaisuus
- kytkeä omaan ajatus- ja kokemusmaailmaan: oppimista parantaa uuden asian yhteys normaaliin arkeen
- motivointi: opittava asia tulee saada tuntumaan tärkeältä ja mielenkiintoiselta
- vuorovaikutteisuus: lisää motivaatiota ja helpottaa oppimista
- oppimistehtävät: auttaa jäsentämään tietoa osaksi omaa elämäntodellisuutta
- kuvitus ja taitto: tukevat asian oppimista ja helpottavat sen ymmärtämistä.

(Fadjukoff 1999.)

Tärkein perusta selkomateriaalin teossa on, että opettaja ymmärtää itse syvällisesti aiheen. Opetusmateriaaliin tulee valita vain olennaiset ydinasiat, kaikki epäoleellinen tulee jättää pois. Laajan aiheen selvittäminen selkokielellä ei yleensä ole mahdollista. Luettavuus, ymmärrettävyys ja kiinnostavuus ovat tiiviisti vuorovaikutuksessa toisiinsa. Opetusmateriaalilta vaaditaan sitä selkeämpi muoto, mitä vaikeampi opittava asia on. Mikäli asia on oppijalle ennestään tuttu ja hyvin kiinnostava, saattaa hän ymmärtää muodoltaan vaikeammankin viestin. Suureksi hyödyksi opetustilanteessa on opettajan

tieto opiskelijoita kiinnostavista aiheista ja kerronnan muodoista. (Fadjukoff 1999.)

Kuvat täydentävät puhetta tai tekstiä ja luovat sille uusia merkityksiä. Tämän vuoksi kuvien käytöllä voidaan laajentaa oppilaan käsityksiä asioista ja ilmiöistä. Kuvan tehtävänä on rikastuttaa ja ohjata havaintoja sekä organisoida tekstiä tai kerrontaa. Sanallisella kielellä kosketetaan opittuja asioita, arkipäivän elämän tuomia kokemuksia ja tosiasioita. Kuva puolestaan puhuttelee ihmisen sisempää todellisuutta, kuten henkilökohtaisia muistoja, unelmia ja kaikkia sanoinkuvaamattomia kokemuksia ja tunteita. Kuva kertoo monesti myös opetusmateriaalissa enemmän kuin tuhat sanaa. Se myös selventää vaikeita sanoja ja käsitteitä. Hyvä kuva saattaa myös rentouttaa ja saada aikaan elämyksiä. (Fadjukoff 1999.)

Erityistä tukea tarvitsevan opetusmateriaalien ja -menetelmien osalta on oltava strukturoitua. Erityisongelmista esimerkiksi hahmotuskykyongelmat ja muistin heikkous asettavat haasteita asioiden omaksumiselle. Opetusmenetelmänä ohjaava opetus on tuloksekasta erityistä tukea tarvitsevilla oppimisvaikeus oppijoilla. Ohjaava opetus on toisaalta järjestettyä yksityiskohtien opettelua mutta siihen liittyy olennaisesti myös kokonaisuusien ajattelu siltaamalla asioita toisiinsa ja todellisuuteen oppijan ajattelutavan mukaan. (Nevalainen 2000.) Luovuuden käyttäminen tiedon siltaamisessa on menetelmänä tehokas. Oppijan tunnetason kokemukset auttavat muistamaan tietoa. (Heikkilä 2000.) Erityiskasvatus asettaa oppimisympäristölle haasteita.

Vuorovaikutustilanteet opetuksessa on järjestettävä niin, että yksilö ymmärtää ja on ymmärrettävissä, olipa hänen oppimisen haasteensa mitkä tahansa. (Ahvenainen ym. 1994.)

Oppimisen tilannesidonnaisuus on merkittävä tekijä oppimisen ja toiminnan ymmärtämisen kannalta. Teoreettisen tiedon kytkeminen ymmärrettävään toimintaan ja tilanteeseen auttaa oppijaa yhdistämään asioita kokonaisuuksiksi ja muistamaan oppimiaan asioita. Oppimisympäristö olisikin rakennettava tulevaa käyttöä ajatellen - mihin oppia tullaan tarvitsemaan. (Rauste von Wright ym. 2003.)

Sosiokonstruktivistisellä opetusmenetelmällä on muun muassa tavoitteena luoda

yhteistoiminnallisuutta ja lisätä opiskelijoiden sosiaalisia taitoja sekä edistää oppijan omaa aktiivisuutta. Opetusmenetelmänä tämä luo positiivisen ilmapiirin opetustilanteeseen ja lisää oppijan motivaatiota opittavaan asiaan. Ryhmätoiminnan tavoitteiden asettelu ja yhteinen arviointi onnistumisesta opettaa oppijaa tiimityöhön ja omien toimintojen arviointiin. Yhteinen onnistumisten ja epäonnistumisten ruotiminen kehittää oppijan itsetuntemusta. Opettajan tehtävänä on olla suunnittelija ja ohjaaja sekä tukija koko oppimisprosessin ajan. (Kauppila 2007.)

4.1. Selkokieli

Selkokieli-käsitettä ei voi yleistää, eikä ole mahdollista kirjoittaa tekstiä joka soveltuu kaikille, joilla on rajoittunut lukutaito- ja ymmärtämisvalmiudet.

Tapa, millä teksti tai asiakirja on koostettu, on erittäin tärkeä. Sisällön tulee seurata selkeää ja loogista järjestystä. Kaikkia tarpeettomia sivujuonia, sanoja, ilmaisuja ja lauseita tulee välttää tai olla lainkaan käyttämättä.

Selkokieli on syytä ymmärtää laajempänä kuin kieleen sidottuna käsitteenä, selkoilmaisuna. Selkokielen/selkoilmaisun periaatteita voidaan soveltaa kirjoitettuun ja puhuttuun viestintään, kuvaan, elokuvaan, videoon, multimediaan, teatteriin, pantomiimiin... siis kaikkeen ihmisten väliseen viestintään.

Selkokielestä ja selkoilmaisusta hyötyvät useat väestöryhmät:

1. Vammaisryhmiin kuuluvat henkilöt
2. Henkilöt, joilla on vaikeatasoinen lukemis- ja kirjoittamisvaikeus
3. Vanhukset, erityisesti dementoituneet, hyvin iäkkäät
4. Henkilöt, joiden äidinkieli ei ole suomi.
5. Mielenterveyskuntoutujat, lukemaan tottumattomat ja syrjäytyneet henkilöt.
6. Erilaiset oppijat (ei diagnosoitua ongelmaa)

(www.papunet.fi)

4.1.1. Selkokielen tekstin periaatteita

Sanasto

- Vältetään pitkiä sanoja.
- Käytetään tuttuja ja yleisiä sanoja.
- Vältetään erityissanastoa (slangi, ammattisanasto, murre, symboliset ja abstraktit ilmaukset).
- Oudot ja vaikeat sanat selitetään tekstin yhteydessä.
- Käytetään runsaasti verbejä ja substantiiveja ja vähän adjektiiveja ja adverbejä.

Lauseet

- Käytetään lyhyitä lauseita.
- Vältetään vaikeita lauserakenteita.
- Käytetään lauseenvastikkeen sijasta sivulausetta.
- Vältetään kielikuvia; käytettäessä ne selitetään tarpeen mukaan.

Tekstin rakenne

- Rakenteen tulee olla selkeä.
- Kerronnan tulee edetä loogisesti.
- Ajan ja paikan vaihtelua tulee välttää.

Sisältö

- Tekstin tulee olla sisällöltään konkreettista.
- Sisällön on oltava yhteydessä vastaanottajan todellisuuteen.
- Mitä oudompaa ympäristöä, tapahtumaa tai ilmiötä kuvataan, sitä enemmän tulee kiinnittää huomiota sen ja mahdollisten taustatekijöiden selvittämiseen.
- Tekstissä ei saa olla liikaa henkilöitä.
- Henkilöt tulee esitellä selkeästi ja heidät on voitava tunnistaa tekstistä helposti.
- Monet maantieteelliset nimet, isot luvut ja mittayksiköt voivat olla vaikeita ymmärtää. (Rajala 1990.)

5 OPETUSMATERIAALIN TOTEUTUS

Tämä opetusmateriaali on nyt suunnattu erityisammattikoulun catering-alan opiskelijoille. Oppimiseen liittyvien haasteiden taustalla tämän ryhmän jäsenillä oli lievä kehitysvammaisuus tai kehityksen viivästymä. Opetusmateriaalipakettia voidaan tarvittaessa muunnella kohderyhmän mukaan.

5.1 Ryhmään tutustuminen

Tutustuin erityisammattikoulun catering-alan opiskelijaryhmään, erityisopettajaan sekä avustavaan ohjaajaan noin kuukausi ennen teematuokion ajankohtaa. Seurasin opiskelijoiden toimintaa käytännön töissä. Samalla kyselin opettajalta ja ohjaajalta taustatietoa kyseisen ryhmän opiskelijoista sekä heidän oppimisvaikeuksistaan. Tutustumiskäynti oli todella antoisa, ryhmä oli aktiivinen, eloisa ja sosiaalinen. Esille tulleet tiedot sai miettimään tulevan teematuokion sisältöä ja opetusmateriaalia; miten saan sen palvelemaan kaikkia opiskelijoita.

Tutustumiskäynnin aikana sain selville opetuksen kannalta todella vaativia seikkoja. Opettajan mukaan teoriapainotteista opetusta ei voida toteuttaa pitkää aikaa yhtäjaksoisesti, sillä opiskelijat eivät jaksakaan keskittyä kovinkaan kauaa. Osalla opiskelijoista on ongelmia luku- ja kirjoitustaidoissa, muutamalla tämä taito puuttuu täysin. Näin ollen opetuksen tulee olla kuvapainotteista ja suullista kerrontaa. Kuvien pitää olla selkeitä ja yksinkertaisia, jotta kaikki ymmärtäisivät niiden merkityksen. Opiskelijoiden kerronta- ja keskustelutaidot opetettavasta aiheesta ovat hyvin rajallisia, jolloin myös mahdollisten kysymysten tuottaminen opettajalle on harvinaista. Tästä syystä opettajan tulisi osata opettaa uusi asia mahdollisimman yksinkertaisesti ja aukottomasti. (Ylinen 2007)

5.2 Opetusmateriaalin laatiminen

Kehitysvammaisille opiskelijoille ei ole tietääkseni olemassa minkäänlaista opetusmateriaalia maidon laadunvalvonnasta maataloilla. Selkokielen ja kuvitetun opetusmateriaalin laatimisesta tuli siis tärkeä seikka teematuokion valmistelussa.

Ajatuksena on että samaa materiaalipakettia voidaan käyttää muunneltuna myös luonnonvara-alan opiskelijoiden opettamiseen. Selkoilmaisut ovat käytännöllisiä myös käytännön tilalla kohteiden merkinnässä; kuvalliset merkinnät huomioidaan paremmin ja laajemmin kuin kirjoitetut sanat/lauseet.

Teoriatuokiota varten laadin piirtoheitinkalvoille kuvamateriaalia. Ajatus oli, että samaa kuvapakettia voidaan käyttää opiskelijoille sekä orientaatiotuokiossa että kertaustuokiossa. Kuvamateriaalin lähtökohtana on kuvien selkeys ja todenmukaisuus. Piirtämällä toteutettu pelkistetty mustavalkoinen materiaali selkein kuvatekstein palvelee tässä tilanteessa parhaiten opetustuokiota. Lopputulos on lastenkirjamainen, mutta osoittautui toimivaksi. Kuvia esittämällä ja samalla kertoen pystyi selkeästi esittämään mitä tarkoitetaan, näin lukurajoitteiset ymmärsivät tilanteen. Kuvatekstistä lukutaitoiset saivat tietoa asiasta.

Kuvamateriaalin tueksi laadin opettajan kansion, jossa oli kaikki tarvittava perustieto kuvien tapahtumista taustatietoineen sekä joitain kysymyksiä opiskelijoille esitettäväksi. Näin opettaja pystyy valmentamaan opiskelijoita aiheeseen.

Pöydälle/seinälle levitettävä valmis esite elintarvikkeiden laatuketjuun liittyvistä tekijöistä oli opiskelijoista mielenkiintoinen. Esite toimi tukena ryhmäkeskusteluun ja siitä voi esittää opiskelijoille tunnistuskysymyksiä. Esitettä ei ollut tehty varsinaisesti erityisopiskelijoita varten, mutta oli kuviltaan niin selkeä, että sen käyttö onnistui hyvin.

5.3 Orientaatiotuokio erityisammattikoululla

Käytin kaksi tuntia valmentaen oppilaita esittämäni aiheeseen ennen retkeä. Kertasimme opiskelijoiden kanssa millaisia maitotuotteita on olemassa ja missä maitoa tuotetaan. Valmiiden maitotuotteiden laatuvaatimuksia säilytyksen osalta kerrattiin myös. Maitotuotteiden terveellisyydestä keskusteltiin ja oppilaat toivat esille omakohtaiset kokemukset penisilliiniyliherkkyydestä sekä laktoosiallergiasta. Keskustelun pohjana olivat opiskelijoiden omat kokemukset ja runkona käytettiin valmistettua kuvamateriaalia. Tämän ryhmän tietämys aiheesta oli niin hyvä, että keskustelua syntyi

kaikista opetusmateriaalin kuvista. Kuvamateriaali olisi ollut mahdollista osittaa, mikäli opiskelijoiden tietämys olisi ollut heikompi. Kaikki oppijat osallistuivat keskusteluun. Tunnelma oli oppilaille positiivinen ja kaikki olivat innolla odottamassa tulevaa tutustumiskäyntiä oikeaa lehmää katsomaan. Tämän pohjalta ohjaajana oli luottavaista lähteä rakentamaan uutta tietoa jo olemassa olevan päälle.

5.4 Opintokäynti maatilalle

Opintokäyntipäivä alkoi sovitusti. Opiskelijat ohjaajineen olivat täsmällisesti paikalla ja innokkaita aloittamaan vierailun. Opiskelijat tutustuivat rohkeasti eläimiin ja kyselivät kaikkea niihin liittyvää. Tämä tutustuminen rohkaisi erityisesti arkoja opiskelijoita. Tämä kertoi luottamuksesta ryhmään ja ohjaajaan. Opiskelijoille kerrottiin lehmien hoidosta ja lypsystä sekä maidon säilytyksestä tilalla. Maidon laadunvalvontaan liittyvät esineet olivat esillä ja oppijat saivat tutustua niihin.

Elämysretki oli kaiken kaikkiaan hyvin onnistunut. Ohjaajat kertoivat tapahtumia ja tärkeitä asioita kotimatkan aikana. Näin opiskelijoille tuli kokemuksellisen havainnoinnin lisäksi myös asiantietoa läpikäydyistä aiheista

5.5 Opitun kertaus erityisammattikoululla

Opintokäyntiä seuraavana päivänä kerrattiin erityisammattikoululla opintokäynnin asioita. Opiskelijoiden kuvauksien perusteella voi päätellä, että opintokäynti oli elämyksellisyyden puolesta onnistunut! Luokahuoneessa kertosimme kuvamateriaalia apuna käyttäen tärkeät maidon laatuun liittyvät tekijät. Keskustelua syntyi luokkatilassa kiitettävästi ja sitä värittivät opiskelijoiden omat kokemukset nähdyistä eläimistä ja asioista. Lopuksi opiskelijoille näytettiin esitettä, jossa oli laatuketjuun liittyviä tekijöitä. Tämän ympärillä opiskelijoilla oli hyvä tilaisuus keskustella ryhmänä opettajan kanssa laatutekijöistä ja tunnistaa niitä.

6 POHDINTA

Oppimisen hidasteet

Kehitysvammaisten adaptiivisten taitojen huomioiminen oppimistilanteen järjestelyissä on järkevää. On sekä oppijalle että opettajalle mielekkäämpää tutustua toisiinsa ennen varsinaisen opetustuokion alkamista. Käytännöllisen tutustumiskäynnin ja teoreettisen opetuksen yhdistäminen tukevat toisiaan. Käytännön retkellä oppijalle muodostuu mielikuvia tapahtumasta. Teoreettisen opetuksen keskustelutuokioissa näitä mielikuvia voidaan hyödyntää yksilöllisesti. Kehitysvammaisen oppimiseen liittyvät rakenteelliset heikkoudet ja prosessiheikkoudet tulevat huomioitua yksilöllisesti. Ajallisesti opetuksen järjestäminen on tehtävä lyhyellä välillä. Asioiden kertaaminen ja aiemmin opitun asian muistelemineen auttaa oppijaa painamaan mieleen uutta tietoa. Opetustuokio ajoittui puolen viikon aikajaksolle mikä oli opiskelijoiden ja opettajan palautteen mukaan sopiva aika.

Positiivisen mielikuvan luominen opettajan omalla innokkaalla ja tasavertaisella asenteella on tärkeä merkitys. Huumorilla; joka tulee ilmi nauruna, elävien eläinten parissa tapahtuvissa tilanteissa (vasikka imee sormeaa, lehmä pyörittää kieltään, possut touhuavat tai nukkuvat ilmeikkäästi) sekä tarinoissa retken aikana ovat osa oppimisen ja muistin tukemista.. Mitä mielekkäämpi opetustilanne on, sitä paremmin opittava asia jää mieleen. Toistojen merkitys on hyvin suuri, sillä niiden avulla tieto siirtyy työmuistista säilömuistiin, ja näin ollen asia on opittu ja muistetaan vielä pitkän aikaa. Toistot ovat välttämättömiä oppimisessa kaikilla yksilöillä.

Opetuksen strukturointi on tärkeä osa kehitysvammaisen opetusta. Huomioni kiinnittyi opetustuokioiden aikana siihen, että asiat oli hyvä kerrata aina uudelleen. Ensimmäisellä tapaamiskerralla kävimme läpi opetusaihetta selkein kuvin ja keskusteluin. Viimeisellä tapaamiskerralla menimme läpi samoja asioita kuvien avulla ja silti oppijat olivat kiinnostuneita. Keskusteluja tosin väritti koettu tutustumiskäynti.

Tarkkaavaisuuden herpaantuminen tuli hyvin esille teoriatuokiossa. Oppilaat jaksoivat kalvokuvien aikana keskittyä hetken aiheeseen ja kerrontaan. Uuden kalvon jälkeen tarkkaavaisuus taas heräsi. Keskustelut kalvoesityksen välissä piti tarkkaavaisuutta yllä joillakin oppijoilla. Kehitysvammaisten informaation kadottaminen oppimistilanteessa on hyvin todellista.

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden keskittymiskyky ja tiedon vastaanottokyky ovat rajallisia. Yksi opittava asia on riittävä määrä tietoa kerrallaan. Elämyksellinen retki itsessään oli jo iso asia. Tiedolliset tavoitteet eivät saa olla liian korkealla. Mikäli retkiä olisi useita samaan kohteeseen, tiedon oppiminen voi nousta etusijalle ja ohjaaminen on silloin johdonmukaisempaa. Nyt retki sujui oppilaiden kiinnostuskohteiden mukaan.

Erityistä tukea tarvitseva oppija hyötyy johdattelevista kysymyksistä sekä käytäntöön sovelluksista, näin hän itse muistaa tiedon jota haetaan. Tutustumisretki osoittautui toimivaksi ratkaisuksi myös hiljaisempien opiskelijoiden huomioimisessa. Ohjaajia on todella oltava useita, niin että sateleviin kysymyksiin löytyy vastaus. Hiljaisten opiskelijoiden kanssa keskustelu ja rohkaisu onnistuvat vilkkaimpien tutustuessa oma-aloitteisesti toimintaan.

Vuorovaikutus ja eettisyys

Vuorovaikutustaitojen ja eettisyyden merkitys korostuu kehitysvammaisten opetuksessa. Opetustuokiossa oppijan oma aloitteellisuus elävöittää opetusta. Tutustumiskäynnin aikana oppilaiden kysymykset johdattelivat keskustelua tiedollisesti merkittävästi. Osa oppijoista oli ennestään tutustunut maatilän eläimiin omien vanhempien tai sisarusten kautta. Heillä oli jo tietoa, jonka he osasivat tuoda hyvin esille. Opettajana oli helppo tämän tiedon päälle tuoda uusia näkökulmia. Kehitysvammaiset oppijat ovat eettisesti opettajallekin haaste. Heidän välitön lähestymistapansa on erilainen muihin oppijaan verrattuna. Opettajana on oltava valmis hyväksymään erilaisuutta ja kunnioitettava kehitysvammaisen oppijan joskus syvällistäkin aiempaa tietoa. Oppijan minäkuvan rakentumiselle on tärkeää, että hän tuntee itsensä hyväksytyksi ja mielipiteensä tärkeäksi.

Sosiokonstrukttiivisen oppimiskäsityksen korostaman keskustelun keskeinen merkitys tuli hyvin esille koko oppimistuokion ajan. Opettajan taito kuunnella pieniä, mutta oppijalle tärkeitä tarinoita on merkittävä. Samoin taito kannustaa oppijaa kommunikoimaan. Osa oppijoista oli innokkaita puhujia ja keskustelu harhailikin välillä. Oppijat eivät kokeneet negatiivisena keskustelun rajaamista ja ohjailemista tunnin aiheeseen, tämän voi päätellä hymyistä tunnin aikana. Luokkatilanteessa hiljaisempien opiskelijoiden keskusteluun kannustaminen on vaikeampaa kuin käytännön aikana. Tilanne käytännön toimissa esimerkiksi tutustumiskäynnin aikana on välitön, jolloin keskustelu on jouhevampaa.

Opetusmateriaalit ja – menetelmät

Haasteellisinta opetusmateriaalin suunnittelussa oli asettua näkemään maailma erityistä tukea tarvitsevan oppijan silmin ja huomioida ensikertalaiset sekä vähän edistyneemmät oppijat. Oppimis – ja toimintaympäristön tarkoituksenmukaisuus toi esille ajatuksen oppilaiden vierailusta käytännön maatilalla, jolloin asiayhteyden havainnollistaminen onnistuu parhaiten. Tutustumiskäynnin toteuttaminen olikin onnistunut ratkaisu, joka palveli monentasoisia opiskelijoita sekä toi opettajille mielenkiintoisen keskustelun aiheen tunneille pitkäksi aikaa.

Opetusryhmä oli pieni mutta jo siihen mahtui useita eri tavoin maailmaa hahmottavia yksilöitä. Johdonmukaisuus sekä kuvin että tekstein on välttämätöntä, koska osa oppijoista on kokonaan ilman kirjoitus- tai lukutaitoa. Tietojen liittäminen toisiinsa muistelemalla jo opittua ennen uuden oppimista on todella tärkeä tekijä.

Orienteerikäynnillä esitetty kuva- ja tekstimateriaali puhutteli eniten niitä, joilla oli jo kokemusta esitettävästä aiheesta. Vähemmän kokemusta omaavien kanssa muisteltiin yleisesti, miksi esimerkiksi kylmäsäilytys on tärkeä maidolle ruuanvalmistuksessa tai miksi maitotuotteiden pitää olla hyvälaatuisia. Tämä tietämys on tärkeää oppijoille sekä omassa elämässä että työelämässä. Kuvamateriaalin esittäminen tutustumiskäynnin jälkeen toi kaikille oppijoille mieleen elävät lehmät navetassa sekä siellä nähty materiaali. Kuvan käyttö opetuksessa selkeyttää vaikeita asioita ja se puhuttelee oppijaa paremmin kuin kerronta.

Sosiokonstruktivistisen opetusmenetelmän tavoitteena on muun muassa opiskelijoiden yhteistoiminnallisuuden luominen sekä aktiivisuuden lisääminen. Tutustumiskäynti täyttää nämä kriteerit erittäin hyvin. Varsinaista tavoitetta ryhmäoppimiselle ei asetettu. Opiskelijaryhmän oma opettaja mainitsi että oppijat muistavat vierailusta monenlaisia asioita ja keskustelu sujui kotimatalla vilkkaana. Kertaustuokion aikana myös keskusteltiin kuvien avulla johdonmukaisesti edeten. Mikäli oppija ei itse muistanut jotain yksityiskohtaa, niin opiskelutoveri muisti kyllä. Näin he tavallaan ohjasivat toinen toistaan.

Jatkossa vastaavanlaisen teematuokion järjestämiseen tulisi varata enemmän aikaa sekä suunnitteluun että toteutukseen. Teematuokio oli nimensä mukaan tarkoitettu lyhyeksi tuokioksi, mutta kehitysvammaisille uuden asian opettamiseen tulisi varata enemmän aikaa kertauksen tärkeyden vuoksi. Monelle opiskelijalle jäi parhaiten mieleen opetusmaatilalla vierailu ja siellä nähdyt eläimet, vaikka opetettava asia oli kuitenkin maidon laadunvalvonnan tärkeys. Toki opiskelijat saivat ”piilotietoa” eläimiä ihastellessaan ja kertaustuokiossa osa opiskelijoista muisti hyvin kaikki tärkeimmät asiat. Elämyksellisyys nousee siis tärkeäksi tekijäksi oppimisen tukemisessa.

Opetusmaatilalla tarvittavaan välineistöön tutustumiseen jäi ajan puutteen vuoksi vain niukasti aikaa. Mikäli opiskelijat olisivat saaneet tutustua välineistöön rauhassa tutkien, olisi heille saattanut tulla mieleen enemmän kysymyksiä. Välineistöön tarkempi tutustuminen olisi saattanut auttaa myös ymmärtämään paremmin joitakin osuuksia maidon laadunvalvonnan ketjussa.

Opetuspakettia voisi jatkoa ajatellen laajentaa myös oppimistehtäviin. Selkeät kuvitetut tehtävämonisteet olisivat oiva tapa kerrata asioita ja ne ”pakottaisivat” opiskelijat ajattelemaan itsenäisesti, jolloin uusi asia sisäistetään nopeammin ja tehokkaammin. Tehtävien kuvitusten tulisi olla äärimmäisen selkeitä ja kertovia, jotta myös heikon luku- ja kirjoitustaidon omaavat opiskelijat ymmärtäisivät tehtävän ja osaisivat vastata siihen.

Teematuokio onnistui tavoitteidemme mukaisesti; elämyksellisyys ja tiedon jakaminen

onnistuttiin nivomaan yhteen. Vieraina ihmisinä meidät otettiin luokassa avosylin vastaan ja opiskelijat olivat hyvin motivoituneita. Tutustuimme opiskelijoihin heille tutussa luokkaympäristössä, jolloin motivoituneen ja mielenkiintoisen ilmapiirin luominen oli varmasti helpompaa. He saivat alussa turvaa tutusta ympäristöstä. Opetusmaatilalla käynti kantoi satoa, sillä osa opiskelijoista muisti suuren osan navetassa ja sikalassa kerrotuista asioista. Laatimamme opetusmateriaali sai kiitosta selkeistä kuvista ja teksteistä, mutta palautteen mukaan kehittämishankkeemme onnistunein osio oli maatilalla vierailu. Suunnittelemamme ja järjestämämme tematuokio jäi opiskelijoiden mieleen, heille riittää siitä muisteltavaa pitkäksi aikaa.

LÄHTEET

- Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 1994. Erityispedagogiikka 2. Juva. WSOY.
- Annala, Helka. 1986. Alisuoriutumiseen liittyvistä tekijöistä ja niihin vaikuttamisesta. Odotusvaikutusteorian sovellus alisuoriutumisen lieventämiseen. Oulun yliopisto.
- Daavittila, O. & Mänty, T. 2001. Ammatillinen erityisopetus. Teoksessa Janhukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Juva. WSOY.
- Fadjukoff, P. 1999. Oppimateriaali oppimisen tukena. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja Miten? Helsinki. Kehitysvammaliitto ry.
- Happonen, H. 2001. Erityisoppilaat ja fyysinen oppimisympäristö. Teoksessa Janhukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Juva. WSOY.
- Hautamäki, J. , Lahtinen, U., Moberg, S. & Tuunainen, K. 2001. Erityispedagogiikan perusteet. Juva. WSOY.
- Heikkilä, K. 2000. Luovuus selviytymisstrategiana. Teoksessa Hintikka, A-M.(toim.) Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi. Jyväskylä. HERO ry.
- Ikonen, O. 1999. Oppimisesta. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja Miten? Helsinki. Kehitysvammaliitto ry.
- Ikonen, O. 2001. Kehitysvammaisuus. Teoksessa Janhukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto ja – opetus Suomessa. Juva. WSOY.
- Ikonen, O. & Höylä, N. 1999. Oppilaan oppimisvalmiudet ja opettaminen. Teoksessa Ikonen, O. (toim.) Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja Miten? Helsinki. Kehitysvammaliitto ry.

Kauppila, R. A. 2007. Ihmisen tapa oppia. Jyväskylä. PS-kustannus.

Kivi, T. 1998. Optimismia oppimiseen. Teoksessa Strandèn, K.(toim.) Ei tyhmä vaan erilainen oppija. Jyväskylä. HERO ry.

Launonen, K., Heimo, H. & Tykkyläinen, T. 2002. (toim.) Kielen kehitys ja oppimisvalmiudet. Helsinki. Puheen ja kielen kehityksen yhdistys.

Lindqvist, M. 2000. Moraali ja luonnollinen kasvu. Teoksessa Hintikka, A-M.(toim.) Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi. Jyväskylä. HERO ry.

Moilanen, I., Räsänen, E., Tamminen, T., Almqvist, F., Kumpulainen, K. & Piha, J. (toim.) 2004. Lasten ja nuorisopsykiatria. Helsinki. Duodecim.

Mänty, T. 2000. Koulutus integraation tukena. Teoksessa Ladonlahti, T. & Pirttimaa R. (toim.) Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo. Palmenia-kustannus.

Nevalainen, V. 2000. Ohjaava opetustyyli erityisten ja vähän tavallisempienkin oppilaiden tukena. Teoksessa Hintikka, A-M.(toim.) Erilaisesta oppijasta erinomaiseksi oppijaksi. Jyväskylä. HERO ry.

Prashning, B. 2006. Eläköön erilaisuus. Jyväskylä. PS-kustannus.

Rajala, P. 1990. Selkokirjoittajan opas. Pieksämäki. Sisälähetysseuran kirjapaino. Raamattutalo.

Rauste - von Wright, M., von Wright, J., Soini, T. 2003. Oppiminen ja koulutus. Helsinki. WSOY.

Sipilä, A-K. 2001. Kehitysvammaisten lasten ja nuorten oppimisen erilaisuutta. Teoksessa Kerola, K. (toim.) Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen

edistäjänä. Porvoo. WSOY.

Valkama, K. 1998. Tavoitteena itsenäinen elämä. Teoksessa Strandèn, K.(toim.) Ei tyhmä vaan erilainen oppija. Jyväskylä. HERO ry.

Voutilainen, A. 1998. Näin neurologi tutkii lapsen oppimisvaikeuksia. Teoksessa Strandèn, K.(toim.) Ei tyhmä vaan erilainen oppija. Jyväskylä. HERO ry.

Ylinen, K. 2007. Erityisopettaja. Alavuden erityisammattikoulu. Haastattelu 26.3.2008

WWW – sivut: www.papunet.fi